

IX. משרד המשפטים

פעולות הביקורת

נבדקו היחידות הבאות: מחלקת הכספים של המשרד; לשכות הסעד המשפטי בירושלים, בתל אביב ובחיפה. נערכה ביקורת על סדרי המינהל במשרדו של מקבל הנכסים הרשמי. כן נבדקו בבתי המשפט המחוזיים ובבתי משפט השלום בשלוש הערים הגדולות דרכי המעקב אחר גביית קנסות ואגרות שחלומם נדחה. בבתי משפט השלום שבמחוזות תל אביב והמרכז נבדקו סדרי המינהל על ידי השירות לביקורת המשקיות שבמשרד מבקר המדינה.

א. בדיקת מינהל בבתי משפט השלום במחוזות ת"א והמרכז

במחצית השנייה של שנת 1961 נערכה בדיקת מינהל בבתי משפט השלום במקומות הבאים: תל אביב, פתח תקוה, רמת גן, רמלה, רחובות ונתניה.

1. ברוב בתי המשפט נוהגים לקבוע בדרך כלל את שמיעת מרבית התיקים המובאים לשמיעת ראשונה בפני השופט — כדי 85% מכלל התיקים — לשעה 8.30 בבוקר ויתרם לשעה 11.30 לפנה"צ; ברמלה וברחובות כל התיקים המובאים לשמיעת ראשונה נקבעת שמיעתם לשעה 8.30. הסדר זה גורם, שרבים מאלה המוזמנים לשעה 8.30 — בעלי הדין, עורכי דין ועדים — נאלצים להמתין שעה ארוכה.

בעקבות המלצות הביקורת הודיעה הנהלת בתי המשפט, בפברואר 1962, שתיעשה חלוקה סבירה של מועדי ההזמנה, כך שאחוז המוזמנים לשעה 8.30 יהיה 60% עד 70%, ולשעה 11.30 — 30% עד 40%.

2. כ־30% במוצע מהתיקים האזרחיים הסתיימו בפשרה או בביטול התביעה לפני שבית המשפט התחיל בשמיעת ראיות. בהתאם לתקנות בתי המשפט (אגרות), תשי"ז—1957, תופחת האגרה, שמגיש התביעה שילם, אם הדיון בתביעה נגמר, על פי בקשתו, לפני מתן פסק הדין; אם נגמר הדיון לפני שבית המשפט התחיל בשמיעת ראיות או טענותיהם של בעלי הדין — הפחתה ב־50%; נגמר הדיון במועד מאוחר יותר, תופחת האגרה ב־25%.

בדיקה של 1,500 תיקים, שלגביהם הוחזרו אגרות בחודשים אפריל—יוני 1961, העלתה, שב־20% בקירוב מן התיקים נעו הסכומים המוחזרים בין 0.20 ל־1 ל"י, ב־60% בקירוב מעל ללירה ועד 5 ל"י, וב־20% הנותרים עלו הסכומים המוחזרים על 5 ל"י.

כיוון שמגיע תשלום מינימלי סביר בעד הטיפול בתביעה גם במקרים הנידונים וכיוון שגם החזרת האגרות כרוכה בעבודה (כתיבה, הדפסה, משלוח), שהוצאותיה עולות בחלק ניכר מהמקרים על ערך האגרה המוחזרת, הציעה הביקורת לשקול קביעת סכום מינימלי, שלמטה

ממנו לא תוחזר האגרה. הנהלת בתי המשפט הציעה לשר המשפטים לתקן את התקנה בדבר החזרת אגרות, כך שלא יוחזרו סכומים, שאינם מגיעים ל"2 ל"י.

3. משרד מבקר המדינה דן עם הנהלת בתי המשפט גם על ייעול כמה הסדרים נוספים, כגון סדרי תשלום קנסות באמצעות בנק הדואר; צמצום רישומי התיקים בספרי המוכריות של בתי המשפט; והצורך בביעור שיטתי של רשומות בלתי פעילות כדי לשחרר את בתי המשפט מהחזקת עשרות אלפי תיקים.

ב. אגרות בתי משפט

בתי המשפט גובים אגרות על פעולותיהם השיפוטיות. טוען בעל דין, שאין ביכולתו לשלם את האגרה, כולה או חלקה, יש לו הזכות, לפי תקנות בתי המשפט (אגרות) תשי"ז—1957, להגיש יחד עם פנייתו לבית המשפט בקשה לדחייה זמנית של תשלום האגרה. הסמכות להחליט על הבקשה היא, לפי אותן התקנות, בידי השופט או בידי הרשם של בית המשפט, הרשאים לדחות את תשלום האגרה או חלק ממנה עד גמר הדיון או להרשות את תשלומה של האגרה בשיעורים תוך מהלך המשפט. פטור מהאגרה, שתשלומה נדחה, טעון החלטה נוספת של שופט או של הרשם, ומותר רק לאחר גמר הדיון המשפטי.

בשנת 1961 נערכה ביקורת בבתי המשפט המחוזיים ובבתי משפט השלום בשלוש הערים הגדולות על ההסדרים המינהליים הנהוגים ברישום ועל סדרי הגבייה של האגרות, שתשלומן נדחה.

1. ב"20 עד 25% מבין כ"22,000 תיקים, שנפתחו בשנת 1960/61 בבתי המשפט המחוזיים, וב"5% מבין כ"92,000 תיקים, שנפתחו באותה שנה בבתי משפט השלום, אושרה דחיית תשלום האגרה. נוכח ההיקף הגדול של תיקים, בהם נדחה תשלום האגרה, מן הצורך היה להנהיג שיטה, שתבטיח טיפול סדיר בגביית האגרות, שלא נגבו עם פתיחת התיקים, ומעקב שוטף אחרי הגבייה. ההסדרים, שהיו נהוגים בבתי המשפט, לא איפשרו למעשה גבייה סדירה ושוטפת של האגרות, שתשלומן נדחה: הרישומים בספרי בתי המשפט לא היו מעודכנים ולא שיקפו את כל הנתונים, שהיה צורך בהם כדי לבסס עליהם גבייה סדירה של האגרות; בחלק מהרישומים חסרו פרטים, כגון גובה הסכום שנדחה, או תנאי הפרעון, או הסכומים ששולמו על חשבון החוב או תאריך גמר הדיון.

2. בעקבות הביקורת הוציאה הנהלת בתי המשפט בסוף חודש דצמבר 1961 הוראות נוהל מפורטות אל כל בתי המשפט, שיש בהן כדי להסדיר את הרישום והגבייה של האגרות, שתשלומן נדחה, ולהבטיח מעקב שיטתי ושוטף.